

כתרי תורה

לק"י • פרשת ויקהל ואלה פקודי ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון מ"ו
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה • לע"נ ידיר ורע אשר שמחת התורה שבלביו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביב"ח"א הרב צבי בלאט שליט"א ולע"נ דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום צאלח זצ"ל, ומרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן רבי חיים ב"ר שלום אלנדאף זלה"ה מחכמי צנעא - כ"ט אדר תר"נ רבי יוסף ב"ר משה יצחק הלוי זלה"ה מח"ס עדות ביהוסף - כ"ט אדר תשכ"ג רבי יחיא ב"ר משה קאפח זלה"ה רבב"ד דמאר מח"ס אור תורה - א' ניסן תרמ"ח רבי יחיא ב"ר יוסף צארום זלה"ה רבב"ד ק"ק תימן בירושלים - א' ניסן תרע"ו רבי חיים ב"ר חיים קאפח זלה"ה מח"ס עטרת חיים - ב' ניסן תשמ"ח רבי חיים ב"ר יחיא יצחק הלוי זלה"ה רב העיר הרצליה - ב' ניסן תשס"ה רבי נתן (הוב) ב"ר אברהם היטלי זלה"ה רבב"ד כז'יעה - ג' ניסן תשכ"א רבי יחיא ב"ר שלום רצאבי זלה"ה רב הישוב סעואן - ה' ניסן תרצ"ו רבי שלמה ב"ר אברהם מלאחי זלה"ה רב העיר ד'מאר - ז' ניסן תשל"ח

כתר של-א"ש

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם, אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם (ל"ה, א).

איתא במדרש הגדול, דורשי אגדה אומרים, מתחילת התורה ועד כאן לא נאמרה פרשה בהקהלה אלא זו, ולמה? אלא כך אמר הקב"ה למשה הקהל את בני ישראל במצות שבת, כדי שתהא שמורה לדורות להעשות קהלות קהלות ולהכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לשמוע קול תורה ולקדש את שמי הגדול וכו', ע"ש (וכע"ז איתא במדרש אבכיר).

ועוד איתא שם, אמר להן הקב"ה לישראל, אם נקהלין אתם בכל שבת ושבת לבתי כנסיות וקורין בתורה, מעלה אני עליכם, כאילו העדתם עלי שאני מלכם וכו'. וכן היה דוד מלך ישראל מקהיל קהלות בשבת ויושב ודורש. וכן הוא אומר בשרתי צדק בקהל רב (תהלים מ, י), מגיד שהיה דוד הצדיק, מעמיד את הבימה בבית המדרש, ויושב ודורש לישראל בשורות טובות ונחמות ווהיינו כמבו' לקמיה שהיה יושב ודורש בסתרי תורה ומחזיר טעיותיהן שלישראל, ומגלה להן רזים וסודות, עד שמושך ליבן לד"ת. אבש"ד, הלכות הפסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות החג בחג. ויש להתבונן, מדוע מעלת למוד תורה בשבת, גדולה כ"כ שהיא המעידה שה' הוא מלכנו.

ונראה לבאר כי הנה מנוחה ושביטה מעבודה תתכן גם אצל אומות העולם, שהיו נחים כדי שיוכלו להמשיך במלאכה בכל ימות השבוע. אך אם ביום המנוחה אין אנו נחים ומתהוללים כגוי הארצות, אלא הולכים ועוסקים בתורה, זוהי האות, כי השביטה ממלאכה היא רק מכת רצון השי"ת, שהוא מלכנו.

ובנותן טעם להזכיר כאן מה שידוע אצל אבותינו שהיו יושבים ועוסקים בתורה בשבתות כל העם מקצה, אפילו אלו שלא היו בעלי תורה בכל ימות השבוע יען שהיו טרודים במלאכתם. וכבר מליל שבת היו בתי המדרש מלאים מפה לפה. וכמ"ש מהרי"ץ (ע"ח ח"א דף קמ, א) כמה צריך אדם ליוהר מלאבד אפילו רגע אחד בשבת מללמוד בו תורה, ע"ש כי עיקר עונג שבת הוא עסק התורה, ע"ש בכל דבריו המעוררים לעסק התורה ושקידתה. וסיפר לי הגרא"ח כהן שליט"א, כי פעם ראה אביו רבי שלום אפרים זלה"ה, באיזה מאמר זכרון על מעלת חכם אחד שכתבו שהיה יושב עם בניו בכל שבת ועוסקים בתורה חמש שעות עד המנחה, והתפלל ומה בכך, הלא בתימן אפילו מי שאינו ת"ח בשבת היה קובע מושבו בבית המדרש משעות הצהרים עד המנחה, אשריהם ואשרי חלקם.

ויה"ר שזוכה גם אנו כאבותינו, למנוחת שבת שיש בה תורה, כרצונו יתברך, נכיר ונדע כי מאתו היא מנוחתנו, ואז לא תהיה בה צרה ויגון. אכ"ר. שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעלויו נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומיסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ

ברכת האילנות על עצי תפוזים

אנשאלתי, האם מותר לברך ברכת האילנות על עצי תפוזים, כי לדברי השואל עצי התפוזים מורכבים הם ואין לברך עליהם רב פעלים ח"ב סי' ל"ז, כה"ח סי' רכ"ז ס"ק י"א). ואכן, התפוז יסודו מהרכבה של לימון וחושחש (חסד לאלפים סי' רכ"ה סעי' י"ז) ואף בימינו מרכיבים את התפוז על מיני עצים הדומים לו ונשמותם ניכרו בכמה ספרים 'זולקה' 'תלת עלה' 'חושחש' 'קליאופטרה ורנגפור']. וכל הנידון הוא על העץ שעשו בו את ההרכבה, אמנם אם הצמיחו שתילים מהעץ המורכב או מגרעיני פירותיו, פסק מרן השו"ע שמותר לקיימו, ולא עוד אלא שאף לכתחילה מותר להצמיח שתילים מעץ מורכב (יורה סי' רצ"ה ס"ז).

אכן בעיקר הדבר אם יש איסור הרכבה ב'פירות הדר' נסתפק החו"א (כלאים סי' ג' ס"ק ז) שמא כולם נחשבים מין אחד. ויש שכתבו בן בפשיטות (משפטי עזריאל ח"א סי' כ"ד, יב"א ח"ה סי' י"ט, שערי הברכה עמוד תנ"א ע"י ל"ב). ולמעשה, דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א, שאף שאין לברך ברכת האילנות על עצים המורכבים וכדעת האוסרים, מ"מ על עצי תפוזים ושאר 'עצי הדר' מותר לברך, דמסתברא כדעת הסוברים שהרכבת פירות הדר עם השני מותרת, כיון שכולם משפחה אחת (שערי יצחק טבת - אדר תש"ע עמ' קצ"א).

הכשרת מיחם שהניחו עליו חמץ

ב] ישנם רבים המחממים חלות על מכסה המיחם בשבת, ולכן כדי להשתמש בו בפסח, צריך הכשרה כדלהלן, גוף המיחם צריך הגעלה, מכיון שהאדים שעל המכסה הבלועים מחמץ, מתפשטים בכולו. וכ"ש אם יש נקבים במכסה שאז הבליעות נכנסות ישר מהחלות לתוך המיחם. והמכסה, י"א שהוא בליבו, והטעם, שהרי הוא בולע בלא אמצעי של מים (שערי ימי הפסח עמ' פ"ה, ברכת יהודה סי' ל"ד). ולפי"ז אם המכסה עשוי כולו או חלקו מפלסטיק כמו שמצוי כיום, שלא שייך בו ליבו, לא יוכל להשתמש בו בפסח, ויכסה את המיחם בניר כסף וכדו'. וי"א כי די לו בהגעלה מפני שהבליעות נעשות ע"י חום האדים שבצדו הפנימי (אור לציון ח"ג פ"י ה"ה). ודעת הגר"ש"א דלכתחילה צריך ליבו ובשעת הצורך יש להקל בהגעלה כי אין זה כאש ממש (סידור פסח כהלכתו ח"א עמ' קמ"ה) וכן אמר לי מרן הגר"י רצאבי שליט"א כי לכתחילה יש להחמיר וללבנו. ונשאלתי, האם לפני ההגעלה יש להסיר את האבנית המצטברת. ואכן, כלי שהדביקו עליו טלאי ויש בליעות של חמץ תחתיו, פסק מרן השו"ע (סי' תנ"א סעי' י"ג) שיש להסיר את הטלאי קודם ההגעלה כי בשל הטלאי אין יוצאת הפליטה לגמרי (משנ"ב שם ס"ק ע"ה), ולפי"ז יש להסיר את האבנית. ועוד, שחמורה האבנית מהטלאי כיון שהיא נחשבת ככלי חרס שאין מועיל לו הגעלה (חוט שני פסח פ"י ס"ק ד' בשם החו"א, יד יהודה יורה סי' ס"ט ס"ק פ"א). אמנם, י"א שהאבנית אינה ככלי חרס שאין נחשב כלי חרס אא"כ נעשה בתנור (ספר הגעלת כלים פ"ג הע' שפ"ה בשם הגר"ש והגר"ש ואונר). ולמעשה הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א, כי מיחם שמניחים עליו חמץ בקביעות, אין להגעילו אלא אחר הסרת כל האבנית מדפנותיו. דמסתברא שהאבנית ככלי חרס. אמנם כאשר אין מניחים חמץ על המיחם בקביעות, א"צ להכשירו כלל, שהרי החמץ הוא מיעוט תשמישו, ולדעת מהרי"ץ הולכים בכלי אחר רוב תשמישו אף לעניין זה שאינו צריך הכשר (שו"ת פ"ע"ז ח"א סי' קע"ב וכ"כ רב פעלים ח"ג סי' כ"ח).

הגעלה בכלי פלסטיק

ג] נחלקו הפוסקים בעניין הגעלה לכלי פלסטיק. י"א כי מכיון שעשייתו מתערבת חומר כימי שלא נמצא בדברי הפוסקים הקדמונים, אין להתירו בהגעלה (שו"ת אגרות משה א"ח ב' סי' צ"ב). מאידך י"א (אור לציון ח"ג פ"י סעי' י"ג, שו"ת חשב האפור ח"א סי' ק"ז), שסתם כלי פולט הכל בהגעלה, חוץ מחרס שהתורה העידה עליו שאינו יוצא מידי דופיו לעולם (פסחים ל). בנוסף, יש שחקרו אחר תהליך יצור הפלסטיק והתירוהו בהגעלה מכיון שעיקרו נעשה מנפט או אבני פחם ולפי עדות המייצרים הוא אינו נקבובי ולכן אינו ככלי חרס (שו"ת ציץ אליעזר ח"ד ס"ז), ויש אף שנסתפקו שמא דינם כזכוכית שאינם צריכים הגעלה (שו"ת באר משה ח"ד ס"ז). ולמעשה נראה דעת רוב הפוסקים שמועילה הגעלה לכלי פלסטיק, וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ח ח"ג סי' פ"ד ס"ה). אמנם כלי פלסטיק שעלולים להתקלקל ולשנות צורתם ברותחין, אין להגעילם כיון שיש לחוש שלא יגעילם כראוי (מנחת יצחק ח"ג סי' ס"ז. וכן הורה מרן שליט"א).

נדבת הכסף למשכן במשנת רבותינו

וכסף פקודי העדה מאת ככר ואכף ושבע מאות וזומשה ושבעים שקל בשקל הקדש: בקע לגלגלת מוזצית השקל בשקל הקדש לכל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה לשש מאות אכף ושלושת אלפים וזומש מאות וזומשים (ל"ז, כ"ה כ"ו)

כסף פקודי העדה שימש למלאכת המשכן

א פירש"י, כי ככר הוא שלושים מנה וככר של קדש כפול והוא מאה ועשרים מנה, ובמנה עשרים וחמשה סלעים (שהם שקלים), הרי במאת ככר שלש מאות אלף שקל, ונוסף עליהם אלף שבע מאות שבעים וחמשה שקל. וכיון שכל אחד נתן מחצית השקל הרי זה עולה למנין בני ישראל, שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים בדיוק. ובדעת זקנים כתב דלכך נכתב כסף פקודי העדה ולא כסף התנופה כמו בזה ובנחשת, כי הכסף עולה למנין פקודי העדה כאשר הוצרך למלאכת המשכן בצמצום.

עוד מבואר בהמשך הפסוקים (שם, כ"ז כ"ח), כי סכום הכסף שבא מפקודי העדה, שימש במדויק למה שנצרך למלאכת המשכן, ממאת הככר עשו מאת אדנים, ככר לאדן. ומיתר הכסף עשו וויס לעמודים, וציפוי ראשי העמודים, וחשוקיהם.

ציוי נדבת כסף למשכן

ב והנה בפרשת תרומה כתיב (כ"ה, ב' ג') וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, זהב וכסף ונחשת. וביאר רש"י כולם באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו, וגם הכסף בכלל. והיינו כמו שפירש בפסוק שלפניו (שם, ב') ויקחו לי תרומה, מאת כל איש אשר ידבנו לבו, לשון נדבה והוא לשון רצון טוב. ובפסוקים שלאחריהם מתבאר מהי אותה התרומה הבאה בנדבה, זהב וכסף ונחשת, ותכלת וארגמן וכו'.

ועוד יש להוכיח דהכסף האמור כאן הוא בנדבה, ממש"כ במדרש הגדול בריש פרשת תרומה (שם) רבי אומר עשר תרומות הן, תרומה ותרומת מעשר, ותרומת חלה ותרומה בכורים, ותרומת ניזר ותרומת תודה ותרומת הארץ ותרומת מדין ותרומת שקלים ותרומת מדין וכו' (עד כאן איתא גם בפתיחה לברייתא דמלאכת המשכן). לכולן יש להן שיעור חוץ מתרומת המשכן שאין לה שיעור, אלא ויקחו בין שווה פרוטה ובין פחות משווה פרוטה ע"כ. הרי שכל האמורים באותה פרשה דזיקחו לי תרומה אין להם שיעור, ומכללם תרומת הכסף, איש כמתנת ידו.

ויש להעיר דהא בגמרא שקלים (ב, ב) דרש ר' חגי בשם רשב"ג שלש תרומות נאמרו בפרשה זאת וכו', ופסוק זה דמאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, דרש לתרומת שקלים. וקשה דהלא השקלים אינם באים בנדבה אלא חובה הם, ואף כופים עליהם (וכמבואר ברמב"ם פ"א משקלים ה"ט). וצ"ל דפשוטו של מקרא הוא כפירש"י וכל הפרשה בנדבה עוסקת, וכדלעיל. ודרשת ר' חגי בשם רשב"ג היא רק ממילת תרומה שנזכרה ג"פ בפרשה זו.

שיטת רש"י למה באה נדבת הכסף במשכן

ג והקשה רש"י למה הצריך הכתוב שינדבו ישראל כסף, והלא לא מצינו בכל מלאכת המשכן דברים שנעשו מכסף, מלבד אדני הכסף והאמורים לעיל, והם לא באו בנדבה אלא מכסף פקודי העדה, מחצית השקל מכל אחד ואחד (ע"י שפתי חכמים).

ואין להקשות מהא דאיתא במדרש הגדול עה"פ והמלאכה היתה דיים (ל"ז, ז). וע"י תנחומא (שם), דא"ל הקב"ה למשה לעשות בנותר מדרש למשכן והוא בית מדרשו של משה, הרי שמהנותר עשו מדרש למשכן. **דאינו עניין לכאן**, כי זהו לנותר מהזהב וכו' אך קושית רש"י למה נ'נצטוו להתנדב כסף כאשר כבר נצטוו להביאו בחובה בשקליהם וממנו היה די לכל מלאכת המשכן.

ד ותיקן רש"י כי בכסף זה עשו כלי שרת. וכעין פירוש רש"י הביא ראב"ע בשם רס"ג, כי כסף הנדבה היה לערוך שלחן שיהיה כדי לתקן עליו שום דבר, לחתוך או לרחוץ עליו. ולחצוצרות ולמזרקים.

שיטת ראב"ע שלא היתה נדבת כסף במשכן

ה אך ראב"ע עצמו כתב, כי לא נדבו כסף יותר מהמנוי בפקודי העדה, ומה שכתוב אשר ידבנו לבו, קאי על שאר חמשה עשר דברים שנזכרו בפסוק שם (ראב"ע מנה ט"ז, ורש"י מנה י"ג וע"י שפתי חכמים), ולא חש הכתוב אם אחד מהן אינו בנדבה. **ובזה תתישב** גם הראיה שהבאנו ממדה"ג דזיקחו אין לו קצבה, ד"ל דקאי על שאר האמורים בפרשה. **והביא שתי ראיות, אחת**, מפסוק אלה בני יעקב אשר יולד לו בפדן ארם (בראשית ל"ה, כ"ז), ובנימין הלא נולד בארץ כנען. **ועוד** מפסוק, בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה (דברים י"ב כ"ב), ובני יוסף שהם מכלל אותם השבעים לא ירדו.

ו **ומהר"י קרח** זלה"ה במשכיל דורש תמה על פירוש ראב"ע דהא בפרשת ויקהל בכלל נדבות בני ישראל, כתיב (ל"ה, כ"ד) כל מרים תרומת כסף ונחשת, הביאו את תרומת ה'. הרי שגם הכסף הובא בנדבה כמו הנחשת ע"כ. **והנה כתב מרן הגר"ח שליט"א בספרו למכסה עתיק דאיתא בסדר עולם** (פ"ז) כי ב"א ובי"ב תשרי הביאו בני ישראל נדבותיהם למלאכת המשכן, ע"ש (וע"י פירש"י לה, א ובשפתי חכמים). **וא"כ יש להקשות** הלא באותו יום העבירו קול במחנה כי המלאכה היתה דים. ש"מ באותם ימים הביאו גם את שקליהם לאדני המשכן. וא"כ קרא דכל מרים תרומת כסף האמורה כאן קאי על פקודי העדה. **ונראה דלכך דקדק מהר"י קרח והוסיף לומר**, דדוחק להעמיד הפסוק לשתי צדדים כל מרים תרומת כסף כופר נפשו, ומרים נחשת בנדבת לבו הביאו ע"כ. **ונראה ביאור דבריו** דבוודאי כלול כאן גם נדבת כסף ולא רק הבא בחובה דאם לא כן לא היה הכתוב כוללן יחד.

עוד יש להקשות מדאיתא במדרש הגדול בפרשת ויקהל (ל"ה ה') קחו מאתכם תרומה לה, כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת. בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומת שקלים ואחת תרומת משכן. תרומת שקלים, יש לה קצבה, בקע לגלגלת. אבל תרומת משכן אין לה קצבה, אלא כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' וגו'. הרי דדרשו כאן פשוטו של מקרא בתרומת המשכן הבאה בנדבת הלב ובכללה זהב וכסף ונחשת האמורים בסיפא דקרא. **וכאן אין לומר** דנדבת כסף לאו דווקא אלא היינו כסף הפקודים וכמ"ש ראב"ע, כי פקודי העדה כבר נזכרו בתחילת הפסוק.

שיטת מהר"י קורח שנדבת כסף הוצרכה לשכר האומנים

ז **ומהר"י קורח** ביאר דמה שלא נזכר מה נעשה בנדבת הכסף, היינו כיון שלא עשו ממנו כלום במלאכת המשכן, שהרי הספיק כסף הפקודים לכל הנצרך למלאכה לעשות בכסף. **אלא** נתנו ממנו שכר האומנים. וכתב דאף אם היו האומנים רוצים לעשות בחינם, הכי עדיף טפי, וכמ"ש הפוסקים (א"ח ס"ג נ"ג סעיף כ"ב, ע"י מג"א וט"ז) דשליח ציבור בשכר עדיף מבנדבה. שאז נזהר יותר בתפילתו בשביל שכירותו.

והביא ראיה מדהוצרך משה להכריז ראו קרא ה' בשם בצלאל וכו' (ל"ה, ל') שמע מינה שקצב להם שכר, כי אם מעצמם התנדבו בחינם, היו גם באים מעצמם ע"כ. **ויש לע"י בדבריו קצת**, דשאר חכמי לב מי קראם, **ועוד** דהא כל אחד חייב לסעד בעשיית המשכן בגופו ובממונו כדיליף במדה"ג מקרא דוכל חכם לב בכס יבואו ויעשו (ל', י) וכמבואר ברמב"ם (פ"א מבית הבחירה הי"ב). **והטעם** שקרא משה לבצלאל ואהליהב, זהו כיון שהיו ממונים על המלאכה. וכדדרש ר' יצחק (ברכות נה, א) מכאן שאין ממנים פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכים בציבור. **וע"ש עוד מה שביאר** לפי דבריו פסוק והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר (ל"ז, ג).

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו - מוה"ר שלמה ב"ר אברהם מלאחי זלה"ה

רבינו שימש כראב"ד ע"ית דמאר, ומסבי יבלחט"א יליד דמאר, שמעתי כי כל עסקי קידושי וגירושי שבעיר התנהלו על ידו. ואף עמד בפדן למחות במי שעסקו בוה ללא הרשאת חכמי הדור. השתדל רבות בתקנת בני עירו ואף התרים את יהודי עדן לשלם שכר מלמדי תשב"ד. פעל בחכמה רבה גם להצלת יתומים מגזירת השמד שרפה עליהם עד להברחתם לעדן, ולעיתים אף נכנס לסכנת נפשות של ממש מחמת כך. **מעשה שהיה** בזמן גזירת הבנות הידועה על יהודי צנעא, כשנודע לו לבילל שבי"ק כי מתקבצים הישמעאלים ובראשם אחיו של המושל הרשע מצנעא, לעלות על שכונת היהודים בדמאר, כינס רבינו את כל בני העיר בשתי בתי הכנסת הגדולים באחת האנשים ובשנית הנשים והורה להם להעתיק שיח בתפילה ובתחנונים, שעה ארוכה, עד שאמר להם לכו לבתיכם לשלום, ואכן לאחמ"כ נודע כי הפורעים שבאו כבר עד חומת העיר, ראו לפנייהם חומת אש סביב, נרתעו ושוב לאחריהם, ותשועת ה' היתה עמם. ובמכתב שכתב רבינו באתה עת לע"ית צנעא והודיע כי בא לעמוד לימינם בכל מה שיצטרכו בתקופה קשה זו, סיפר מעשה זה אך כיון שבקש להסתיר הנס כתב כי ילולא ה' עזרתה לנו, שבא עליו גייס מארצו מסביבות עיר דראע והשיבו בפחי נפש לארצו, ונתבטלה מחשבתו. משעלה לאה"ק התיישב בשכונת התקוה, ושם כל עסקיו רק בתורת ה' והרבצתה, ובעיקר בישיבת הרשב"א שבביה"כ אור המזרח. זיע"א